

УДК 316.77

Політична комунікація як процес взаємодії політичних суб'єктів

Анжела Акайомова,

кандидат історичних наук,
завідуюча кафедрою маркетингу
Української академії бізнесу
та підприємництва

У статті розглядаються ланки та рівні політичної комунікації, інформаційні потоки, механізм прямих і зворотних інформаційних зв'язків. Основний наголос робиться на тісному зв'язку політики і комунікації.

Ключові слова: комунікація, політична комунікація, ланки політичної комунікації, рівні політичної комунікації, ЗМІ.

The links and levels of political communication, information streams, the mechanism of direct and reverse information connections are examined in the article. The main accent is given to close connection of politics and communication.

Keywords: communication, political communication, links of political communication, levels of political communication, mass media.

Мета нашого дослідження – визначити зміст поняття „політична комунікація”.

У політичній сфері суспільства існує велика кількість залежностей між політичними лідерами і політичними партіями, які ведуть боротьбу за владу. Найглибшими є зв'язки, що виникають внаслідок інформаційних обмінів і форм взаємодії, що складаються на цій основі, або, кажучи інакше, форм комунікації. Саме на основі комунікації інформація передає політичний досвід наступним поколінням, сприяє соціалізації людей, структурує політичне життя.

Вперше термін „комунікація” в сучасному його значенні запропонував 1943 року Н. Вінер. Правда, пізніше деякі дослідники уточнювали і

дещо видозмінювали це поняття. На початку ХХІ століття, наприклад, під терміном „комунікація” стали розуміти і встановлення контактів між суб'єктами, і форму їх взаємозв'язку, і сам акт спілкування, і процес перетворення певних повідомлень на загальне надбання тощо. У тлумачних і термінологічних словниках слово „комунікація” розглядається як передача, повідомлення (думок, відомостей, новин тощо); інформація; спілкування, зв'язок, звістка, засіб зв'язку.

Основою масової комунікації є людська мова, друковані та електронні тексти як інструменти, що дозволяють координувати спільні дії.

Власне політичну комунікацію з масовою виокремили Г. Алмонд і Д. Пауелл [1, с. 4]. Вони визначили п'ять її ланок: 1) міжособові контакти; 2) традиційні соціальні структури; 3) політичні структури „входу”; 4) засоби масової інформації; 5) політичні структури „виходу”. Такий підхід дозволяє мало не всі явища життя віднести до політичної комунікації.

На думку Д. Шеннона, до інформації можуть бути віднесені лише повідомлення, що створюють для людини ситуацію вибору певних альтернатив. Відтак політичною інформацією визнаються тільки ті повідомлення, які людина вибирає з потоку відомостей для підготовки і ухвалення нею необхідних рішень у сфері державної влади чи виконання у ній своїх функцій. У цьому сенсі інформація виступає і як передумова дій будь-якого політичного суб'єкта, і як найважливіша умова ефективної взаємодії у політичній сфері для досягнення певної мети.

Визначальне значення для розробки теорії політичної комунікації мають праці К. Дойча (він вперше, наприкінці 1940-х років, представив політичну систему як особливу форму інформаційно-комунікаційних обмінів між тими, хто управляє, і тими, ким управляють), Д. Істона і Г. Алмонда (які описали функціонування системи влади через механізми розповсюдження цінностей та інших форм повідомлень), а також Ю. Хабермаса і Х. Арендт.

У процесі розвитку різних наукових течій сформувалися й різні погляди на природу і суть політичної комунікації.

В сучасній західній науці під політичною комунікацією в теоретичному плані часто розуміють багатоманітні соціальні контакти, що виникають як в публічній сфері, так і у зв'язку з впливом акторів на політичні події. Так, Р. Дентон і Г. Вудворт трактують політичні комунікації як публічні дискусії, що формуються „у зв'язку з раціональним розподілом дефіцитних ресурсів, наділенням когось легітимною владою, у зв'язку з можливістю публічної влади застосовувати різного роду санкції” [2, р. 18].

Вперше уявлення про політичну систему як сукупність інформаційних потоків і специфічної мережі комунікацій, що чинять вплив на ухвалення і реалізацію державних рішень, сформулював К. Дойч [3, с. 25]. На його думку, всі інститути і механізми влади, які контролюються інформаційною елітою – дейтократією, є відносно самостійними структурами, що володіють в інформаційному просторі значними можливостями для опрацювання

потоків повідомлень і забезпечення обміну інформацією. Розглядаючи політику як інформаційно-комунікаційні зв'язки і відносини, він розумів її як соціальну цілісність, структури й інститути якої продукують, отримують та опрацьовують інформацію. Ефективність діяльності владних інститутів К. Дойч ставив у залежність від їх здатності впорядковувати інформацію та налагоджувати контакти між суб'єктами політичних відносин. Відтак влада для забезпечення свого ефективного функціонування повинна: а) бути гранично повно й неупереджено поінформованою; б) забезпечувати населення країни достовірною інформацією.

Постає питання, які суб'єкти беруть участь у політиці, в процесах комунікації? Р. Даль називає такі групи учасників комунікації: 1) суб'єкти, що володарюють; 2) суб'єкти, що претендують на владу; 3) політично активний прошарок населення; 4) аполітичний прошарок населення [4, с. 37].

Дехто з дослідників розглядає політичну комунікацію як підсистему політичної системи суспільства, до якої належить, зокрема, і комплекс установ, які збирають, опрацьовують і поширюють політичну інформацію.

Політична комунікація – це процес взаємодії політичних суб'єктів на основі обміну інформацією та безпосереднього спілкування, а також засоби і способи цієї взаємодії. Політична комунікація, за Р.-Ж. Шварценбергом, – це „процес передачі політичної інформації, за допомогою якого інформація циркулює між елементами політичної системи, а також між політичною і соціальними системами. Безперервний процес обміну інформацією здійснюється як між індивідами, так і між тими, хто управляє, і тими, ким управляють, з метою досягнення згоди” [5, с. 174]. Конкретизуючи це формулювання, В. Соловйов зазначає, що „політична комунікація є окремим випадком успішної реалізації інформаційних обмінів, спроби комунікатора (наприклад, владних структур) вступити в контакт зі своїм контрагентом. Ця форма спілкування, встановлена на основі спрямованої передачі інформації, зумовлює осмислену відповідь реципієнта на виклики комунікатора” [6, с. 6 - 7].

В. Горохов виокремлює в системі політичної комунікації три взаємопов'язані самостійні блоки: а) комунікації, що обслуговують органи влади і управління; б) комунікації, що створюють інформаційне середовище діяльності партій і рухів; в) комунікації, звернені безпосередньо до громадської думки, масової свідомості [7, с. 185]. Механізм прямих і зворотних інформаційних зв'язків працює у всіх цих блоках. Це робить політичну комунікацію демократичною, відкритою для всіх суб'єктів політичної взаємодії, у тому числі й влади.

На комунікативному аспекті влади наголошують Х. Арендт, М. Фуко, Ю. Хабермас. Так, Ю. Хабермас вважає, що „ми можемо розрізнати владу, яка народжується в процесі комунікації, і владу, що застосовується адміністративно. У діяльності політичної громадськості поєднуються два протилежні процеси: з одного боку, комунікативне формування легітимної

влади, яка народжується у вільному від будь-якої репресивності процесі комунікацій політичної громадськості, а з іншого – забезпечення легітимності через політичну систему, за допомогою якої адміністративна влада прагне управляти політичними комунікаціями” [8, с. 43]. Продуктивну силу комунікації Ю. Хабермас вбачає у її впливі на процеси ухвалення рішень політичною системою, у виявленні соціокультурного потенціалу розвитку суспільства, у вивільненні фундаментального ресурсу суспільної інтеграції – взаєморозуміння і солідарності.

Загальна мета політичної комунікації може по-різному виражатися в діяльності конкретних політиків, політичних сил. Але тільки завдяки каналам політичної комунікації можна обнародувати і роз'яснити свої рішення, звернутися за політичною підтримкою, відзвітувати, створити імідж.

Р.-Ж. Шварценберг зазначав, що „особливе місце в політичній комунікації належить обміну інформацією між правителями і підлеглими з метою добитися їх згоди” [9, с. 56]. І справді, будь-який правитель бажає, аби його рішення схвалювалися народом. Згоди між цими сторонами можна добитися лише за допомогою комунікації, інформаційного обміну. „Можна вважати, що політична комунікація для політичної системи – це те ж саме, що кровообіг для організму людини” [9, с. 64].

В процесі взаємодії правителя і підлеглих реалізуються функції політичної комунікації. Г. Лассуел бачив їх три: 1) встановлення контролю над середовищем; 2) кореляція всіх компонентів суспільства для його збереження; 3) передача соціальної спадщини [10, с. 38].

П. Шаран вважає, що саме завдяки організації комунікаційного процесу набувають певної форми взаємовідносини між людьми, формується шанобливе ставлення до влади. Комунікаційний процес додає діям окремих осіб суспільного масштабу [11, с. 117].

Ці два підходи поєднує однаковий погляд на політичну комунікацію як основу цілісності суспільства, запоруку його поступального розвитку. По суті, контроль над середовищем – це контроль над тим, як використовується влада.

Політична комунікація може розвиватися на кількох рівнях, а саме на міжособовому, груповому і масовому. Коло учасників масової політичної комунікації об'єднує громадян, політичні організації, державні інститути, мас-медіа. Проте засобом, каналом масової політичної комунікації є лише ЗМІ, які виконують функції: інформаційну, артикуляції суспільних інтересів, критики і контролю, освітню, просвітницьку, інновації, соціалізації та інтеграції, мобілізації. Таким чином, до масової політичної комунікації належать ЗМІ з певною функціональною програмою. Ця програма має бути зорієнтована на організацію і підтримку регулярних інформаційних обмінів між учасниками політичного процесу. Відразу підкреслимо, що ЗМІ, які вважаються суспільно-політичними, потенційно

мають необхідні ресурси для реалізації функцій політичної комунікації. Але далеко не всі з них виконують місію діалогічної комунікації.

Функціонування в режимі діалогу визначається типом політичної системи, політичною культурою суспільства, легітимними нормами, що регулюють відносини між владою, суспільством і пресою. Проте зворотні зв'язки відмирають в суспільствах тоталітарного і жорсткого авторитарного типу. Тут ідеологія і пропаганда завжди претендують на істину в останній інстанції, а влада править адміністративними методами. У країнах з демократичним устроєм діалогічні параметри діяльності засобів масової інформації підтримуються широкими можливостями суспільних сил брати участь у політичному процесі.

В сучасному інформаційному середовищі, що динамічно змінюється, політичні фактори стимулюють встановлення нових взаємин, незвичних раніше контактів, формують новий стиль спілкування громадян з владою. Водночас і сама влада, її політичні структури й інститути зазнають трансформації. Державні структури освоюють технології піар-комунікації, політичної реклами, інших сучасних методів спілкування з громадянським суспільством, контактування з партнерами й опонентами. При цьому традиційні носії політичного впливу в суспільстві – партії – поступаються місцем засобам масової інформації та іншим інститутам, які формують інформаційний простір влади.

Література:

1. Алмонд Г., Пауэлл Д., Стром К. Сравнительная политология сегодня. Мировой обзор. – Учебное пособие. – М., 2002.
2. Denton R. E., Woodward G. C. Political Communication in Amerika. - N.Y., 1995.
3. Дойч К. Нервы управления: модели политической коммуникации и контроля. – Нью-Йорк, 1963.
4. Даль Р. Современный политический анализ. Политология, 70 - 80-е годы.
5. Шварценберг Р.-Ж. Политическая социология: в 3 ч. – Ч. 1. – М., 1992.
6. Соловьёв В. И. Политическая коммуникация как особый тип информационно-коммуникативных обменов // Полис. - 2002. - №3 – С. 6 - 7.
7. Горохов В. М. Средства массовой информации в системе политических коммуникаций. – М., 1993.
8. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью. – М., 1995.
9. Шварценберг Р.-Ж. Политическая социология, в 3 ч. – Ч. 1. – М., 1992.
10. Землянова Л. Н. Современная американская коммуникативистика. – М., МГУ, 1995.
11. Шаран П. Сравнительная политология. – М., 1992.